

שירי ר' ידותון הלוי החבר

א

[מעריב לפורים]

אלמעריב

לִיהוּדִים הִיְתָה / אוֹרָה וְשִׁמְחָה
בְּעֵת נִתְּלָה צַר וְאוֹיֵב וְשִׁמוֹ נִמְחָה
גִּדְּלָה וְרוֹמְמָה הַשָּׁפָם וְהַעֲרַב אִם הַבְּנִים שִׁמְחָה
לְאֵל מוֹצִיאָה מִצָּרָה לְרוֹחָה

ב > רוֹךְ < א > תָּה < יי המע > רִיב עֲרָבִים < אהבת

הִיְתָה / דִּיצָה וְעֲלִיצָה

5

הִצְלָה וְרוּחַ לְאִיּוֹמָה הַנְּפֻצָּה
וְשִׁבְחָה בְּאֶהָב בְּלָבוֹשׁ מְלָכוֹת מְרֻדְכִי כִּיצָא
לְאֵל מִחֲסֵה וְעוֹז עֲזָרָה בְּצָרוֹת נִמְצָא

ב > רוֹךְ < א > תָּה < יי אוהב

א

מקור: כ"י ניריורק, בית המדרש לרבנים, אדלר 2501/6 (בקטע ממתזור הקהל של פסטאט בכתב ידו של ידותון הלוי).

פסוק מסגרת: אסתר ח, טז. 1 ליהודים ... ושמחה: לשון הכתוב שם. 2 צר ואויב: המן (אסתר ז, ו). 3 השכם והערב: שמואל א יז, טז, וכאן משמעו: יומם ולילה; ולשון 'והערב' מעביר לברכת 'המעריב ערבים'. אם הבנים שמחה: תהלים קיג, ט, וכאן הוא כינוי לכנסת ישראל. 5 דיצה ועליצה: שמחה (השוו אדר"ן נו"א לד [מהד' שכטר, נב ע"א]: 'עשרה שמות נקראת שמחה ... דיצה ... עליצה'). 6 הצלה ורוח: על פי אסתר ד, יד. לאיומה הנפוצה: לכנסת ישראל (המכונה 'איומה' על שום שיר השירים ו, ד; י) הפזורה בכל מדינות המלך אחשורוש (השוו אסתר ג, ח). 7 באהב: באהבה, והוא לשון מעבר לברכה. בלבוש ... כיצא: על פי אסתר ח, טו. 8 לאל ... נמצא: על פי תהלים מו, ב.

זולת

אוֹרָה / זֶרְחָה עַל יַד הַדָּסָה

חִינוּנָה כְּשֶׁפָּכָה וְכִפְיָה כְּפָרְשָׁה 10

בְּשׁוֹשֵׁן הַבִּירָה

טַעַם שִׁיחָה הֶקְשִׁיב אֶל רֶם וְנִישָׂא

וְנָס גָּדוֹל לְמַעַנּוֹ עַל יְדִיהָ עֲשֵׂה

בְּמִקְרָא מְגִלָּה

פז > מון <

אָמְנָם גַּב[...] ת נֹרָא עֲלִילָה 15

זָכְרוּ בְּזוֹ הַלִּילָה

בְּשׁוֹשֵׁן הַבִּירָה

יְדִידִי שְׁמַעוּ הִגִּיגִי

בְּהִיבְעִי אֵיכָת אֶגְגִּי

בְּמִקְ > רָא < מְג > לָה < 20

דָּרַשׁ לְאֲבָד אוֹם אֲנִי יְשִׁינָה

כְּבִיקֶשׁ עֲמֶלֶק הוֹרוּ בְּרֵאשׁוֹנָה

בְּשׁוֹ > שֵׁן < הִבִּי > רָה <

וְהַפִּיל פֹּר וְרַע יַעֲצוּהוּ רַעֲיוֹנָיו

וּבִבּוֹר שְׁכָרָה נָפַל הוּא וּבָנָיו 25

בְּמִקְ > רָא < מְג > לָה <

10 חינונה ... כפרשה: כאשר התפללה להצלה. 11 הבירה: בין השיטין. 12 טעם שיחה: לדבריה, לתפילתה. 13 למענו: למען שמו. 15 גב[...]: ת: בכתב היד חור, אך ניתן להשלים על פי העניין: גבורות. נורא עלילה: הקב"ה (תהלים סו, ה). 16 בזו: כמו: בזה, ולא ברור מדוע השתמש כאן הפייטן בלשון נקבה. 21 אום אני ישינה: כינוי לישראל, על שום שיר השירים ה, ב. 22 כביקש עמלק הורו: כשם שעמלק, שהיה מאבות אבותיו ('הורו'), ביקש לאבד את ישראל. 24 והפיל פור: אסתר ג, ז. 25 ובבור ... נפל: השוו מדברש תהלים ז, יב (מהד' בובר, לה ע"א): "בור כרה ויחפרהו" (תהלים ז,

שירי ר' ידותון הלוי החבר

תְּשׁוּעָה זֹאת יְדוּעָה מְלַפְּנִים
בְּבִרְכַּת שְׁבָטִים הַגּוֹנִים
בְּשׁוֹשֵׁן הָבִי < רָה >

30 וְנִסְ שְׁנַעֲשֶׂה לְאוֹם עֲמוּסָה
[ר'] שׁוֹם בְּמִ[ג] לֵת יְמִינִי וְהִדְסָה
בְּמִקְ < רָא > מְגִ < לָה >

נִהְרִי לְבִסּוּמִי כְּהוֹרִי נְסִיכִי
עַד דְּלֹא יָדַע אֵינִישׁ בֵּין אֲרוּר הָמֵן לְבִרוּךְ מְרַדְּכִי
35 בְּשׁוֹ < שֵׁן > הָבִי < רָה >

חֹק וְלֹא יַעֲבֹר הוֹדוֹת לָרֵם וְנִשָּׂא
קְרִיאַת מְגִלָּה וּפְרָסוּמִי נִסָּא
בְּמִקְ < רָא > מְגִי < לָה >

טז), כל מה שהרשעים חופרין לעצמן הם חופרים, ולבסוף "יפול בשחת יפעל" (שם).
"ישוב עמלו בראשו" (שם יז), זה המן, שכל מה שחשב על מרדכי, הושב לו על
ראשו'. 27-28 תשועה ... הגונים: תשועת ישראל על ידי מרדכי ואסתר כבר נרמזה
בברכת יעקב לשבטים; השוו בר"ר צט, ג (פרשה ק בכי"ו; מהד' תיאודור-אלבק עמ'
1275): "בנימין זאב יטרף" (בראשית מט, כז) ... מדבר במלכתו, מה זאב חוטף, כך
חטפה אסתר את המלוכה ... "בבוקר יאכל עד" (שם), "ביום ההוא נתן המלך אחשורוש
לאסתר המלכה את בית המן" (אסתר ח, א), "ולערב יחלק שלל" (בראשית מט, כז),
"ותשם אסתר את מרדכי על בית המן" (אסתר ח, ב). מלפנים: קריאת הל' מסופקת.
30 לאום עמוסה: לישראל, והכינוי על פי ישעיהו מו, ג. 31 ימיני והדסה: מרדכי
(אסתר ב, ה) ואסתר. 32 נהרו וכו': הטור לקוי, אך מכאן ואילך עובר הפייטן למניית
מצוות היום, ופותר דווקא בסעודה ובשתייה לשכרה. 33-34 לבסומי ... מרדכי: על פי
בבלי מגילה ז ע"ב: 'אמר רבא, מיחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן
לברוך מרדכי'. כהורו נסיכי: כפי שציוו החכמים. לברוך מרדכי: בשוליים (בסוף העמוד),
וכן הטור הבא. 36 חוק ולא יעבור: על פי אסתר ט, כז, וללשון 'חוק' כאן ראו תהלים
קמח, ו. הודות: להודות. לרם ונישא: להקב"ה (ישעיהו נז, טו). 37 ופרסומי ניסא: על
מקרא מגילה כ'פרסומי ניסא' ראו בבלי מגילה ג ע"ב ועוד.

- זכים ק[...]. דרישת נבונים
מְשֻׁלֹחַ מְנוֹת אִישׁ לְרַעְהוּ וּמִתְנוֹת לְאֲבִינִים 40
בְּשׁוֹ < שֵׁן > הָבִי < רָה >
קְדוֹשׁ יִקְרַב בִּיאַת הַגּוֹאֵל
וְעַל הַנְּסִים בְּמוֹדִים שְׁלוֹם עַל יִשְׂרָאֵל
בְּמָקָּ < רָא > מְגַלְ < ה >
גוף
עֲשֵׂה נֶס גָּדוֹל עַל יְדִיָּה לְמַעַנּוּ 45
וְחַלֵּץ עֲדָתוֹ וְהַמּוֹנוֹ
וְהַשִּׁיב עַל צַר חֲמָסוֹ ו[...]. נו
וְשִׁבְחוּהוּ בְּאַהֲבַ שְׁבֻטֵי אֵיתָנוּ
בגילה
וְשִׁמְחָה / יַחַד נִכְ[...]. ה לַעֲמוּסִים 50
כְּנֶהְגּוּ בְּשׁוֹשֵׁן הָאוֹיְבִים וְהַשּׁוֹסִים
לְדוֹר וָדוֹר תִּפְתָּב זֹאת בְּעִלּוּסִים

39 זכים: כינוי לישראל. ק[...]: אולי: קיימו (בכתב היד חור). דרישת נבונים: את מצוות החכמים. 40 משלוח ... לאביונים: אסתר ט, כב. 41 ועל הנסים במודים: הוספת פסקת 'על הנסים' (כנוסחה הבבלי, ראה במבוא) בברכת מודים. שלום על ישראל: תה' קכת, ו ועוד. 45 עשה: מוסב על הקב"ה. על ידיה: על ידי אסתר. למענו: למען שמו. 47 והשיב ... חמסו: השיב להמן ('על צר') גמול ראוי על חטאו; ובסוף הטור ניתן אולי להשלים 'וידונו' (שרידי ז' ניכרים בכתב היד). ובהקשר הליטורגי הדברים רומזים גם על טביעת פרעה בים סוף. 49 ושבחוהו באהב: מוסב הן על ישראל בשושן הבירה והן על יוצאי מצרים בעת שירת הים, כמעבר לפסוק הסמוך. שבטי איתנו: שבטי ישראל, בני אברהם המכונה 'איתן' (השוו פסדר"כ פרה ג, מהד' מנדלבוים עמ' 61 ובמקבילות). 50 נכ[...]: אולי: נְכַפְּלָה (על פי שרידי פ'; וראו להלן, טור 55). לעמוסים: לישראל (ראו לעיל, שורה 30). 52 לדור ... זאת: על פי תהלים קב, יט, וראו מדרשו בויק"ר ל, ג (מהד' מרגליות, עמ' תרצח): "תכתב זאת לדור אחרון", זה דורו של מרדכי. בעילוסים: בשמחה.

שירי ר' ידותון הלוי החבר

וְהַיָּמִים נִזְכָּרִים וְנַעֲשִׂים

זֶה צוּר

וְשִׁשׁוֹן / מְגוֹדֵל וְעוֹז בְּרִנּוֹת

נִכְפְּלוּ לִיהוּדִים בְּכָל הַמְדִּינוֹת

55

שָׁשׁוּ וְשִׁמְחוּ וְשָׁלְחוּ מְנוֹת

וְשִׁבְּחוּ גְאוּלִּים בְּכָל פִּינוֹת

ב > רוך < א > תה < יי גאל ישראל

וְיָקָר / עֲטָרוֹת נִתְּתָה לָנוּ

פְּדִיתָנוּ מִיַּד צָר וּמִמַּחֲשָׁבְתוֹ חֲלֹצָתָנוּ

צוּר נוֹדָה לָךְ עַל פְּלֹאוֹת שְׁעֵשִׁיתָה עִמָּנוּ

60

וְעַל שְׁעֵשִׁיתָה לְאַבּוֹתֵינוּ וְלָנוּ

השכיבנו יי אלהינו בשלום אלי אמן ואמן

53 והימים נזכרים ונעשים: על פי אסתר ט, כח, וייתכן שצריך להיות 'והימים האלה', כפסוק, אך אין רמז למילה זו בכתב היד; ובמחרוזת זו לא ניכר לשון מעבר לפסוק הליטורגי. 54 מגודל: גדול. 57 גאולים: ישראל שנגאלו מהמן, והוא לשון מעבר לברכת גאל ישראל. בכל פינות: בכל מקומותיהם. 58 ויקר עטרו: ועטרו יקרות ומפוארות, מטפורה לגדולה. 59 צר: המן. וממחשבתו: השוו אסתר ח, ג; ט, כה. 61 שעשיתה ... ולנו: בהשפעת לשון ברכת הגאולה בליל הסדר (משנה פסחים י, ה). וגם במחרוזת זו אין לשון מעבר לברכה, אך אחריה מצוינת אמירת הנוסח המלא של ברכת 'השכיבנו' ('השכיבנו יי אלהינו בשלום אלי [=עד] אמן ואמן') ונראה שמנהגו של ר' ידותון היה לומר ברכה זו בשלמותה.